

Gandzyk V.A. IDEOLOGICAL AND SOCIAL COMPONENTS OF THE PODILSK NEWSPAPER «THE WAY» (1919 Y.) IN THE CONTEXT OF THE DAILY SUPPLY OF INFORMATION

The military political, democratic, social processes in the Ukrainian Society in the Period of the Ukrainian People Republic (1919 y.) are investigated in the article due to the materials of the Vinnitsya daily newspaper «The Way».

Key words: the press, Revolution, the government of the Ukrainian People Republic, Bolshevism, the Ukrainian army, democracy, patriotism, liberation, the independence of the state.

УДК 94(477.43/44) «1921»:334.73

І.А. Ладаняк

РОЗВИТОК СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ ПОДІЛЛЯ НА ПОЧАТКУ НЕПУ

Автор статті на основі широкого спектра архівних джерел та опублікованих матеріалів розглядає стан споживчої кооперації Поділля на початку запровадження нової економічної політики (1921р.).

Ключові слова: Нова економічна політика, товарообмін, декрети Раднаркому, Подільська губспілка, райфілії губспілки, «мішочництво», приватне підприємництво.

Глибокі соціально-економічні процеси, які відбуваються в економіці сучасної України, зумовлюють до перегляду ролі і місця споживчої кооперації у нових ринкових умовах. На нашу думку, один із шляхів подолання соціально-економічних проблем полягає у розвитку кооперативного сектору економіки та нарощуванні його потенціалу, посиленого взаємодією всіх складових багатокладного господарства країни. Однак сучасне покоління громадян має недостатньо інформації про період діяльності кооперативних установ під час проголошеної більшовицькою владою так званої нової економічної політики, безпосереднім учасником якої була система споживчої кооперації і яка сприяла економічній стабілізації країни. Тому, на нашу думку, важливим моментом у подоланні існуючих проблем є дослідження історичного досвіду попередників, вивчення кращих прикладів і запровадження їх у суспільне життя України.

У сучасній історіографії щодо діяльності кооперації в умовах непу помітні дослідження здійснили відомі вітчизняні науковці: С. Кульчицький [1], В. Марочко [2], А. Морозов [3], Т. Оніпко [4], А. Пантелеймоненко [5] та інші. Вони розглянули історію сільськогосподарської, кредитної та споживчої кооперації у всеукраїнському розрізі.

Важливе місце у дослідженні проблем споживчої кооперації займають декілька дисертаційних досліджень, зокрема, В. Мазура [6], О. Петасюка [7], І. Романюка [8], К. Філіпова [9]. Названі науковці довели, що кооперативна система в 20-х роках стала об'єктом постійного контролю з боку держави й була підпорядкована нею для усунення приватної торгівлі та промислового підприємництва, особливо на селі.

Серед інших досліджень періоду непу можна виділити наукові доробки О. Сушка про становлення і функціонування приватного підприємництва [10], В. Гринчуцького про діяльність промислових трестів [11], В. Лантуха про систему торгівлі [12], О. Пиріг про ринкові відносини [13], Ю. Волосника про розвиток приватнопідприємницької системи на фінансово-кредитному ринку [14].

Декілька цікавих розвідок здійснили подільські науковці, зокрема О. Лойко [15], Ю. Степанчук [16], О. Мельничук [17], Н. Кузьминець [18], П. Григорчук і В. Тучинський [19], І. Ладаняк [20] та ін. Частково стан кооперативних установ і організацій у період непу розглядали В. Подолян та В. Рекрут [21]. Однак у вищезазначених працях діяльність споживчої кооперації на Поділлі відображена фрагментарно й не відкриває всіх особливостей її перебудови на радянський лад. Тому в статті на основі широкого спектру архівних документів і опублікованих матеріалів пропонується розглянути стан споживчої кооперації Поділля на початковому етапі запровадження нової економічної політики (1921 р.).

Зазначимо, що початок 1920-х років став особливим періодом для споживчої кооперації України, був зумовлений суперечливими політичними та економічними обставинами, які постали з більшовицької доктрини суспільного розвитку. Низка декретів щодо діяльності

.....
кооперації, ухвалених у 1919-1921 рр., перетворили її у бездіяльну розподільчо-посередницьку структуру, котра виконувала завдання зі зберігання й розподілу продовольчих ресурсів між громадянами за затведженими продовольчими комітетами різних рівнів нормами і списками. Фактично радянська влада знищила приватну торгівлю, а всю справу постачання необхідних населенню продуктів передала у руки споживчих товариств, котрі повинні були надавати промислові товари сільському населенню залежно від виконання продовольчої розкладки. Отже, основним важелем нової економічної політики мав стати систематичний еквівалентний товарообмін або продуктообмін між містом і селом, тобто між промисловістю і землеробством. Тому, на думку Т. Оніпко, основною метою непу більшовиків стало відновлення за допомогою кооперації сільського господарства, переважно, силами самих селян; збільшення товарності селянських господарств; забезпечення продуктами харчування міського населення; відродження виробництва й експорту сільськогосподарської продукції; задоволення сировинних потреб промислових підприємств та за рахунок цього нарощування їхнього потенціалу [4, с. 93].

Рішення про впровадження непу проголосив X з'їзд РКП (б), який відбувся у березні 1921 р. Безперечно, перехід на нові економічні рельси став головною турботою керівництва України. Надзвичайна сесія ВУЦВК у постанові «Про заміну продрозкладки податком», ухваленої 27 березня 1921 року, декларувала, що після виконання податку селяни мають право обмінювати харчові запаси, сировину і фураж на продукти фабрично-заводської і кустарної промисловості в межах місцевого господарського обороту як через кооперативні організації, так і на ринках і базарах. Власне, цими настановами відкривався прямий продуктообмін між продуцентами і споживачами, однак на тих умовах, які встановлювали органи радянської влади [4, с. 94].

Для кооперації Поділля початок 20-х років був ускладнений тим, що радянізація кооперативних установ і організацій значно запізнювалася від інших територій України, на яких ці процеси розпочалися ще у 1918 – 1920 роках. Спроба налагодити діяльність подільської кооперації на радянський лад відбулася ще влітку 1920 року після перемоги більшовиків у польсько-російській війні. На з'їзді представників кооперативних спілок 8 – 9 серпня 1920 р. у Вінниці кооператори виступили за ліквідацію конкуренції між різними державними, військовими та громадськими органами у справі заготівель і розподілу товарних ресурсів, пропонували використати мережу існуючих 23-х регіональних споживспілок (крім Кутковецької, Лопатинської, Чечельницької та Придністровської) як основну базу для реалізації продовольчої політики радянської влади [22, арк. 2]. Однак чергова евакуація партійно-радянських органів під ударами національно-визвольних військових формувань примусила більшовиків відкласти цю справу. Лише у першій половині 1921 р. закінчилися військові дії проти українських повстанських загонів і залишків армії УНР, тому запровадження непу на Поділлі мало свої особливості й, деякою мірою, проходило прискореними темпами, тобто одночасно реалізовувалися декрет від 20 березня 1919 р. та декрет від 27 січня 1921 р. [23, арк. 160]. Про стан системи подільської кооперації свідчать дані з інформації, поданої губпродкомом до Вукоопспілки на початок 1921 року. У документі зазначалося, що на території краю існувало 23 спілки, у склад яких входили 2030 споживчих товариств [24, арк. 31]. Господарство спілок було зруйноване, товарні запаси пограбовані або реквізовані військовими частинами і органами продкомів. Окрім, губпродкомітет за розподілені товари заборгував губспілці 80 млн. крб., а нової товарної маси не поставляв [24, арк. 32]. Загалом, усі регіональні спілки практично були бездіяльні і знаходилися в стані реорганізації, яка, зокрема, передбачала ліквідацію окремих з них. Так, за планами Вукоопспілки, на території Поділля створювалося 12 повітових спілок та організувалося близько 500 єдиних споживчих товариств [24, арк. 6]. Подільська губспілка, яка утворилася на базі Вінницького регіонального об'єднання споживчих товариств, на початку своєї діяльності володіла значною матеріальною базою, але не мала товарних запасів, і її діяльність була збитковою (500 тис. крб. збитків) [25, с. 34]. Однак з допомогою губпаркому і губпродкому правління спілки, «підсилене» більшовицькими кадрами, організувало власну структуру із 6-ти відділів і поступово розгорнуло певну роботу. Так сільгосподарське управління організувало діяльність 72-х прокатних пунктів, прийняло до експлуатації 770 садків загальною площею 4432 десятин, заготовило різного насіння городніх культур 6295 пудів, зібрало 13,4 пудів лікарських трав тощо [23, арк. 162].

Непоганих результатів досягнув і промисловий відділ губспілки. Кооператори взяли в оренду 174 млини, 6 шкіропереробних заводів, 1 підприємство з виробництва мила, розпочали будівництво 3-х електростанцій [25, с. 40 – 41].

Значну роботу проводив Подільський губернський робітничий кооператив (губробкооп), котрий виступав окремо від губспілки і намагався утворити свою адміністративну вертикаль у Кам'янець-Подільському, Проскурівському, Могилів-Подільському і Гайсинському повітах. Економічний відділ цієї установи організував натуральний робітничий фонд для обміну з трудовим колективами із різних куточків країни, зокрема, з декількома підприємствами м. Харкова, Брянська й навіть з кооперативом Кремлівських організацій [23, арк. 163 – 164]. Зазначимо, що, як правило, обмін мав відбуватися за еквівалентом 3:1, тобто за одиницю промислового товару селянам потрібно було віддавати три виміри сільськогосподарської продукції [26, с. 91]. Проте виконання цього завдання ускладнювалось відсутністю досвіду такого роду, вкрай обмеженим товарообмінним фондом, у тому числі предметів першої необхідності – солі, мила, гасу, заліза, взуття, мануфактури тощо. Навіть позика споживчій кооперації у розмірі 10 % від фондів Наркомпроду не допомагала налагодити справу на відповідному рівні [27, с. 75]. До того ж ця позика, за визначенням П. Височанського, здійснювалася місцевими органами наркомпроду за принципом «на тобі, небоже, що мені негоже» й для товарообміну виділялися товари, що не користувалися попитом у селян [28, с. 7].

Не меншу дестабілізацію у діяльність кооперації вносив неорганізований рух окремих робітничих груп і кооперативів, які масово заповнили продовольчі райони губернії. За визначенням керівництва Центробкоопу, такий стан товарообміну загрожував проведенню планомірних кооперативних заготівель і «призвів у багатьох місцях до повного знецінення продукції міської промисловості, спонукав до неймовірного підйому цін на продукцію сільськогосподарського виробництва». Тому правління пропонувало негайно заборонити самостійний рух таких організацій без особливого дозволу і встановленням районів заготівель [23, арк. 156 – 157].

Однак найбільші проблеми для діяльності споживчої кооперації в напрямках прямого товарообміну створювали приватні підприємці і різного роду перекупники (спекулянти) у вигляді так званого «мішочництва».

Зазначимо, що більшовицьке керівництво Подільської губернії відносило недоліки й промахи у діяльності споживчої кооперації на слабкий партійний вплив та наявність в управлінському апараті «петлюрівських елементів», які свідомо шкодили запровадженню непу. Так на I-му з'їзді уповноважених Губспілки, котрий відбувся у Вінниці 1 – 3 серпня 1921 р., у доповідях виступаючих кооператорів-комуністів на адресу частини «старих» кооперативних діячів звучали відверті звинувачення у «петлюрівщині» та у зв'язках з «бандитами» (так називали учасників повстанських загонів, які продовжували діяти на території Поділля) [22, арк. 27]. Протест проти таких випадів висловила частина уповноважених. Зокрема, член правління, відомий кооператор Д. Літевич, опротестував ці звинувачення відсутністю доказів і завірив партійне керівництво в абсолютній лояльності до нової влади всіх колег, працюючих в апаратах губспілки і повітових кооперативних органах. Однак голова губвиконкому В. Порайко, наводячи приклади з діяльності Полтавської спілки і арешти керівників гайсинської райфілії, наголосив, що «на злодії шапка горить» і не потрібно «ставати адвокатами кооператорів-петлюрівців, яких досить багато» та закликав до боротьби проти «контрреволюціонерів» [22, арк. 29]. Шлях для виконання цих настанов вибрали відомий: реорганізація структури регіональних спілок, посилення адміністративного тиску на обраний апарат та концентрація влади в руках правління губспілки. За рекомендацією керівних органів, до кінця 1921 р. реорганізована губспілка відкрила своїх 13 райфілій, котрі обслуговували 40 єдиних споживчих товариств (міських і містечкових), 245 сільських ЄСТ, які мали 1772 розподільників [25, с. 36-37]. Замість звичайних правлінь на місцях утворилися колегії спілок, склад яких затверджувався губспілкою з обов'язковим врахуванням політичної зрілості колегіантів. Так на засіданні правління 31 серпня 1921 р. були затверджені колегії Бершадської, Вінницької, Жмеринської, Кам'янець-Подільської, Могилів-Подільської, Томашпільської, Тульчинської, Хмільницької райфілій у складі 5 членів кожна. Водночас колегії Проскурівської, Дерезнянської та Ново-Ушицької райфілій залишили без розгляду. Щодо Гайсинської райфілії ухвалили рішення про те, що обраний на місцях склад (Юрченко, Баранов, Сестрінцев, Білоус, Заблодський) не затверджувати, а провести додаткове обстеження її діяльності [25, с. 44]. Не важко здогадатися, що зміст основних мотивів проти затвердження

.....
складу 4 колегій перебував у політичній площині, котрі більшовицьке керівництво якимось пов'язувало з національно-визвольним рухом у цих регіонах.

Отже, виконуючи вимоги партійно-радянських органів, правління Подільської губспілки перетворилося на репресивний механізм у боротьбі за більшовизацію апарату низових ланок та запровадило командно-адміністративні методи керівництва замість притаманних кооперації принципів широкої демократії. Ці методи торкалися не тільки організаційно-кооперативної роботи, а повністю переносилися на фінансово-господарську діяльність райфілій. Так 25 жовтня 1921 р. був запроваджений порядок взаємовідносин між губспілкою і низовими організаціями, який поклав в основу цих відносин принцип централізації, тобто затвердив наступне (витяг): «...власних коштів райфілії мати не можуть; ...пайові внески приймаються райфіліями і записуються нею на рахунок губсоюзу; ...прибутки по операціях обліковуються ...і з кінцем року передаються на рахунок губсоюзу» [23, арк. 204]. Прикладом відвертого адміністрування та поборів з боку губспілки може слугувати постанова від 10 листопада 1921 р., яка зобов'язувала всі райфілії, ЄСТ і СЄСТ відраховувати на користь обласної організації 10-15% зверх податку, який встановила держава за перемелювання зернових ресурсів на млинах, орендованих кооперацією [23, арк. 205].

На початковому етапі запровадження непу споживча кооперація Поділля була реорганізована на радянський лад, низові організації втратили економічну самостійність і були повністю підпорядковані губернській спілці. Виконуючи товарообмінні операції, за відсутності обігових коштів і відповідних ресурсів, кооперативні установи поступово втрачали свої позиції у боротьбі з приватною ініціативою і поширенням «мішочництва». Власне, вже на початку заготівельної кампанії другої половини 1921 р. стало очевидним, що прямий продуктообмін не дасть очікуваних результатів й призведе до втрати значних сільськогосподарських ресурсів, котрі селянство на взаємовигідних умовах обміняє або продасть приватним структурам. Тому без підтримки споживчої кооперації з боку держави і часткового повернення до ринкових відносин нагодувати трудові верстви країни ствало все складніше.

Такий стан добре розуміло вище керівництво країни й спробувало покращити фінансовому ситуацію у споживчій кооперації. Зокрема, для того щоб активізувати обмінні операції, Раднарком УСРР 17 червня 1921 р. ухвалив постанову «Про авансовий кредит кооперації», за якою кредит сумою 10 млрд. крб., виділений Наркомпродом для потреб кооперації, був пролонгований до 15 серпня того ж року [4, с. 103].

Важливе значення покладалося на постанову РНК України від 19 червня 1921 р. про відміну обмежень грошового обігу і про засоби щодо розвитку вкладових і переказових операцій. Як зазначав відповідальний працівник Подільської губспілки Г. Борисевич, «...губсоюз, як сам, так і через свої райфілії і ества, розпочинає прийом і видачу вкладів по всіх видах їх, без обмеження сум і терміну, відповідаючи за терміновість і повноту видач всім своїм майном», тим самим закликав населення до співпраці з кооперацією [23, арк. 201].

Щоб схилити селян до співпраці із споживчими товариствами з метою обміну сільгосппродукції Раднарком УСРР 6 серпня 1921 р. ухвалив постанову «Про вилучення деяких товарів із обороту на вільному ринку» [29, арк. 290]. Зокрема, рішенням РНК з вільного обороту вилучалися предмети широкого вжитку: сіль, гас, нафтопродукти, цукор, залізо, мануфактура, медикаменти тощо. Монопольне право на їхню реалізацію селянам в обмін на продукцію отримали лише споживчі товариства та місцеві органи Наркомпроду. Окрім того, постановою від 29 серпня 1921 р. ВУЦВК «Про порядок заготівель продуктів кооперативними об'єднаннями робітників і службовців», зобов'язувалися всі кооперативні організації проводити товарообмінні операції на селі тільки через місцеві споживчі товариства та губернські кооперативні об'єднання [4, с. 114].

Однак ці заходи не покращували ефективність прямого товарообміну, а навпаки, лише посилювали можливості приватної торгівлі, яка набирала значних розмірів і міцно утверджувалася в економічних взаємовідносинах між містом і селом. З цього приводу один із керівників Подільської губспілки Б. Кричевський зазначав, що «дрібно-буржуазна стихія розвинула такий оборот краму і грошей, проти якого кооперація ...не змогла встояти», і пропонував значно збільшити грошовий і торговельний обіг і тим протистояти приватній ініціативі, а іноді, на його думку, співпрацювати з приватними підприємцями [23, арк. 199].

Зазначимо, що партійно-радянське керівництво УСРР розуміло потребу у корегуванні нової економічної політики у напрямках розвитку торгівлі і запровадження товарно-грошових відносин. До кінця 1921 р. були внесені відповідні корективи щодо орієнтації на ринкові

відносини та визначена роль і місце кооперації у цьому напрямку. Так у резолюції «Про кооперацію», ухваленій VI конференцією КП(б)У (грудень 1921 р.), зазначалося: «Принаявності зростаючого товарного і особливо дрібновласницького господарства, з одного боку, і пролетарської диктатури – з другого, кооперація є основним засобом оволодіння товарооборотом» [30, с. 198].

Таким чином, за визначенням більшовицької влади, в умовах відновлення торгівлі споживча кооперація мала стати головним реалізатором політичної волі КП(б)У щодо запровадження державного товарообороту та виступити альтернативним видом діяльності проти поширення дрібновласницької торгівлі і заготівель.

Отже, підсумовуючи діяльність споживчої кооперації на Поділлі на початку запровадження нової економічної політики, підкреслимо, що цей період вирізнявся перебудовою системи кооперативних установ краю на радянський лад та залученням її до проведення малоуспішних операцій щодо прямого товарообміну між містом і селом. За неповними даними, впродовж другої половини 1921 р. кооператори краю отримали від держави товарних ресурсів на суму близько 12 млрд. крб., заготовили для органів Наркомпроду 120 тис. пудів зерна, близько 35 тис. пудів живності. Для місцевих робітничих і громадських організацій заготовили 4 вагони зернових продуктів, понад 100 вагонів картоплі і значну кількість меду, сала, м'яса тощо [31, с. 3]. Відсутність власних пайових капіталів й обігових коштів, надмірне державне й внутрісистемне адміністрування призвело до того, що споживчі товариства повністю втратили господарську ініціативу і не могли бути конкурентноспоможними в економічному змаганні з приватними формами підприємництва. Як показала практика, натуральний товарообмін не витримав перевірку часом, а основний агент держави, споживча кооперація, втратила економічні важелі у наростаючій тенденції до посилення товарно-грошових відносин. Тому перехід до ринкових відносин і відновлення торговельної діяльності кооперативних установ і організацій став нагальною проблемою у діяльності споживчої кооперації і спонукав до зміни форм і методів управління та реорганізації кооперативної системи краю.

Вважаємо за доцільне розглянути ці питання у наступних дослідженнях.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Кульчицький С. В. Україна між двома війнами (1921 – 1939 рр.) / С. В. Кульчицький. – К.: Видавничий дім «Альтернативи», 1999. – 336 с.
2. Марочко В. І. Українська селянська кооперація. Історико-теоретичний аспект (1861 – 1929 рр.) / В. І. Марочко. – К., 1995. – 224 с.
3. Морозов А. Г. Село і гроші. Українська кредитна кооперація в добу непу / А. Г. Морозов. – Черкаси, 1993. – 275 с.
4. Оніпко Т.В. Торговельна діяльність споживчої кооперації України в період непу (історико-економічний аспект) / Т.В. Оніпко: Монографія. – Полтава: РВВ ПУСКУ. – 2010. – 344 с.
5. Пантелеймоненко А. О. Аграрна кооперація в Україні: теорія і практика / А. О. Пантелеймоненко: Монографія. – Полтава: РВЦ ПУСКУ, 2008. – 347 с.
6. Мазур В. Кооперативний рух у національних районах УРСР (1921 – 1929 рр.) // Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / В. Мазур. – Харків, 2000 – 17 с.
7. Петасюк О. Виробнича діяльність споживчої та сільськогосподарської кооперації в УСРР // Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / О. Петасюк. – КДУ ім. Т. Шевченка. – К., 1994. – 20 с.
8. Романюк І. Сільськогосподарська кооперація в Україні (1921 – 1927 рр.) // Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / І. Романюк. – КДУ ім. Т. Шевченка. – К., 1993. – 20 с.
9. Філіпов К. Сільськогосподарська кооперація України в 20-ті рр. XX ст. // Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / К. Філіпов. – Харків, 1998. – 20 с.
10. Сушко О. Особливості становлення і функціонування приватного підприємництва в Україні періоду НЕПу (1921 – 1928 рр.): історико-теоретичний аспект / О. Сушко. – К.: Преса України, 2003. – 251 с.
11. Гринчуцький В. І. Промислові трести України в 20-ті роки / В. І. Гринчуцький. – К.: Наукова думка, 1997. – 180 с.
12. Лантух В. В. Становление и развитие торговли в Украине в 1921 – 1932 гг. / В. В. Лантух. – Харьков: Основа, 1992. – 128 с.
13. Пиріг О. А. Неп: більшовицька політика імпровізації / О. А. Пиріг. – К.: Київ. Нац. торг.-екон. ун-т, 2001. – 274 с.

14. Волосник Ю. П. Нова буржуазія України та розвиток приватно-підприємницької діяльності на фінансовому ринку в роки НЕПУ / Ю. П. Волосник. – Харків: НМЦ «СД», 2002. – 384 с.
15. Лойко О. Г. Радгоспне будівництво на Поділлі в 1917 – 1920 рр. / О. Г. Лойко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Вип. IV. Серія: Історія: Збірник наукових праць / За заг. ред. П. С. Григорчука. – Вінниця, 2002. – С. 76 – 79.
16. Степанчук Ю. С. Місце робітників у соціальній структурі населення Поділля в період нової економічної політики / Ю. С. Степанчук // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Вип. IV. Серія: Історія: Збірник наукових праць / За заг. ред. П. С. Григорчука. – Вінниця, 2002. – С. 82 – 85.
17. Мельничук О. А. Комнезами у кооперативному русі на Поділлі / О. А. Мельничук // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Вип. IV. Серія: Історія: Збірник наукових праць / За заг. ред. П. С. Григорчука. – Вінниця, 2002. – С. 78 – 81.
18. Кузьмінець Н. П. Торговельна політика більшовиків в першій половині 20-х років ХХ ст. / Н. П. Кузьмінець // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Вип. IX. Серія: Історія: Збірник наукових праць / За заг. ред. П. С. Григорчука. – Вінниця, 2005. – С. 105 – 109.
19. Григорчук П. С., Тучинський В. А. Трансформація внутрішньої торгівлі в 1921-1925 рр. / П. С. Григорчук, В. А. Тучинський // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Вип. 12. Серія: Історія: Збірник наукових праць / За заг. ред. П. С. Григорчука. – Вінниця, 2007. – С. 48 – 51.
20. Ладаняк І. А. Заходи більшовиків щодо перебудови кооперації Подільської губернії на радянський лад (1920-1921 рр.) / І. А. Ладаняк // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Вип. XVI. Серія: Історія: Збірник наукових праць / За заг. ред. П. С. Григорчука. – Вінниця, 2009. – С. 128 – 133.
21. Подолян В., Рекрут В. Особливості діяльності споживчої кооперації Вінниччини в умовах Голодомору 30-х років ХХ століття / Василь Подолян, Валерій Рекрут. – Вінниця: ПП Балюк. – 408 с. іл.
22. Центральний державний архів вищих органів влади України (далі – ЦДАВО України). – Ф. 296. – Оп. 1. – Спр. 39. – Арк. 2.
23. Державний архів Вінницької області (далі – ДАВО) – Ф. Р-140. – Оп. 2. – Спр. 15. – Арк. 143 – 166 зв.
24. ЦДАВО України. – Ф. 296. – Оп. 1. – Спр. 1066. – Арк. 31.
25. Подільська кооперація [ред. ст-тя] / Бюлетень Подільського губсоюзу, 1921. – № 1 – 2. – С. 33 – 34.
26. Вместе ради будущего. 170 лет потребительской кооперации России / Отв. ред. В.С. Гавричкин. – М.: Издательский дом Центросоюза, 2001. – 351 с.
27. Явний. Споживча кооперація на Вінниччині за 10-ть років Жовтневої революції / Явний // Кооперативне будівництво. – 1927. – № 22. – С. 75 – 79.
28. Височанський П. Фінасові справи споживкооперації / П. Височанський // Правобережний кооператор, 1922. – № 6. – С. 7.
29. ЦДАВО України. – Ф. 2. – Оп. 2. – Спр. 33. – Арк. 290.
30. Коммунистическая партия Украины в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК. В 2-х томах. – Т.1. – 1918–1941. – К.: Политиздат Украины, 1976. – С. 198
31. Дашков М. До підсумків і перспектив кооперативної праці на Поділлі / М. Дашков // Бюлетень Подільського губсоюзу. – 1922. – № 2 – 4. – С. 3.

Ладаняк І.А. РАЗВИТИЕ ПОТРЕБИТЕЛЬСКОЙ КООПЕРАЦИИ ПОДОЛЬЯ В НАЧАЛЕ НЭПА

Автором статті на основі широкого спектра архивних джерел і опублікованих матеріалів розглядається стан потребителської кооперації Подолья в початку впровадження нової економічної політики (1921г.).

Ключевые слова: *Новая экономическая политика, товарообмен, декреты Совнаркома, Подольский губсоюз, райфилии губсоюза, «мешочничество», частное предпринимательство.*

Ladanyak I.A. THE DEVELOPMENT OF CONSUMER CO-OPERATION ON THE TERRITORY OF PODILIA AT THE BEGINNING OF THE NEP

The character of consumer co-operation on the territory of Podilia at the beginning of the new economic policy (1921) is considered by the author of the article which is based on the spectrum of the archival sources and published materials.

Key words: *new economic policy, barter, Council of People's Commissars' decrees, provincial union of Podilia, regional branches of provincial union, «mishechnytstvo» (trafficking and buying bags of food for speculation during the food difficulties), private enterprise.*